

Melina Mercouri: Aktorka, polityk i mecenas kultury (1920-1994)

Wszystko, co robiła Melina Mercouri – grecka aktorka i polityk – było naznaczone jej ognistym charakterem i pasją: jej początki na deskach teatru i na ekranie oraz walka z juntą faszystowską, która w 1967 r. przejęła kontrolę nad Grecją, zaangażowanie na rzecz ochrony i promowanie kultury jako polityk.

Zanim Melina Mercouri stała się międzynarodową gwiazdą dzięki nagrodzonej roli w filmie „Nigdy w niedzielę”, była w Grecji cenioną aktorką teatralną. W wyniku zamachu stanu w Grecji w 1967 r. zaangażowała się w politykę i kolejne lata spędziła, prowadząc na całym świecie kampanię na rzecz usunięcia pułkowników, którzy dokonali puczu. Po przywróceniu demokracji w 1974 r. Mercouri wróciła do swojego kraju, aby rozpocząć karierę polityczną. Stała się najdłużej urzędującym ministrem kultury w Grecji i mogła poszczycić się wieloma osiągnięciami w roli mecenasa greckiej i europejskiej kultury, w szczególności przez utworzenie inicjatywy Europejskiej Stolicy Kultury.

Urodzona 18 października 1920 r. w prominentnej rodzinie ateńskiej, Maria Amalia „Melina” zdawała się być przeznaczona do polityki, jak jej ojciec, Stamatis Mercouris, minister z ramienia lewicowej partii demokratycznej, i dziadek, Spyros Mercouris, który był burmistrzem Aten. I choć tak się wreszcie stało, Melina potrzebowała czterdziestu lat zanim aktywnie zaangażowała się w politykę, odgrywając wiodącą rolę w walce z juntą, która przejęła kontrolę nad Grecją po wojskowym zamachu stanu w 1967 r.

Zanim zainteresowała się polityką Melina była jedną z najpopularniejszych aktorek w Grecji. W 1944 r., rok po ukończeniu szkoły teatralnej, zagrała rolę Elektry w inscenizowanej w Teatrze Narodowym w Atenach sztuce Eugene’a O’Neilla *Żałoba przystoi Elektrze*. Przełom w karierze aktorskiej dokonał się w 1949 r., dzięki roli Blanche Dubois w sztuce Tennessee Williamsa *Tramwaj zwany pożądaniem*. Wkrótce potem Melina Mercouri wyjechała do Paryża, gdzie mieszkała i występowała aż do chwili powrotu do Grecji w 1955 r. W okresie kariery, kiedy występowała w sztukach klasycznych, jak *Makbet* Shakespeare’a czy *Skowronek* Anouilha, wstąpiła do związku zawodowego aktorów teatralnych i tak rozpoczęła się jej polityczna podróż.

Kariera filmowa Mercouri nabrała tempa pod koniec lat 50. XX wieku, a międzynarodowe uznanie przyniosła jej rola Ily w nominowanym do Oscara filmie *Nigdy w niedzielę*, za którą zdobyła nagrodę dla najlepszej aktorki w Cannes w 1960 r. Ponownie wcieliła się w tę rolę w 1967 r. na deskach Broadwayu. W czasie jej występów teatralnych w Nowym Jorku, 21 kwietnia, grupa prawicowych wojskowych pod przewodnictwem generała brygady Stylianos’a Pattakosa i pułkowników George’a Papadopoulosa i Nikolaosa Makarezosa dokonała zamachu stanu, przejmując władzę w Grecji. Mercouri w niedługim czasie stała się jednym z najwybitniejszych przywódców emigracyjnego ruchu na rzecz obalenia junty, w wyniku czego generał Pattakos odebrał jej greckie obywatelstwo. Jej słynna riposta brzmiała: *Urodziłam się Greczynką i umrę jako Greczynka. Pan Pattakos urodził się faszystą i umrę jako faszysta.*

Przez cały okres 7 lat rządów junty Melina Mercouri bez przerwy podróżowała, prowadząc kampanię przeciw dyktaturze, szerząc wiedzę na temat sytuacji w Grecji oraz wzywając do izolacji i usunięcia pułkowników. Ten energiczny sprzeciw spowodował, że próbowano ją zamordować w Genui, we Włoszech, nie powstrzymało to jednak Mercouri, która nadal prowadziła kampanię przeciwko juncie do czasu jej upadku w 1974 r.

Po przywróceniu demokracji Mercouri wróciła do Grecji, gdzie pomagała w tworzeniu Ogólnogreckiego Ruchu Socjalistycznego (PASOK) i aktywnie uczestniczyła w krajowym ruchu na rzecz kobiet. Została członkiem komitetu centralnego partii, a w 1977 r. została wybrana do parlamentu najwyższą liczbą głosów w całej Grecji. Po tym zwycięstwie całą swoją energię poświęciła polityce i kulturze.

Kiedy jej partia wygrała wybory w 1981 r. Mercouri została mianowana ministrem kultury. W ciągu ośmiu lat, kiedy piastowała to stanowisko, kwestie kultury stały się priorytetem greckiej polityki. Jej osiągnięcia jako ministra kultury zmieniły kraj: stanowiska archeologiczne w Atenach włączono do strefy wolnej od ruchu drogowego, a w ramach działań na rzecz edukacji powszechnej wprowadzono bezpłatny wstęp do muzeów i stanowisk archeologicznych dla obywateli greckich. Zainicjowała kampanię na rzecz odzyskania marmurów z Partenonu eksponowanych w Muzeum Brytyjskim oraz, co nie było zaskoczeniem, aktywnie wspierała greckie kino i teatr.

Jednym z jej największych osiągnięć było ustanowienie programu Europejskich Stolic Kultury, a pierwszą stolicą zostały Ateny w 1985 r. Nastąpiło to po zorganizowanym przez nią spotkaniu z ministrami kultury dziesięciu państw członkowskich UE podczas pierwszej greckiej prezydencji w Radzie w 1983 r. Zwracając uwagę, że w traktacie rzymskim ustanawiającym Europejską Wspólnotę Gospodarczą (prekursora UE) brak jest wprawdzie odniesień do kwestii kulturalnych, Mercouri zachęciła jednak pozostałych ministrów, aby przyłączyli się do jej wysiłków na rzecz zwiększenia świadomości kulturalnej w Europie. Było to pierwsze z – obecnie nadal kontynuowanych – regularnych spotkań ministrów kultury krajów europejskich.

Zaangażowanie i wpływ Mercouri w Europie pogłębiły się w 1988 r. podczas drugiej prezydencji Grecji w Radzie, gdy rozpoczęła ona kampanię na rzecz dialogu i współpracy z krajami Europy Wschodniej przechodzącymi w owym czasie ogromne przemiany. Wraz z końcem zimnej wojny i usunięciem żelaznej kurtyny Mercouri była główną pomysłodawczynią inicjatywy „Europejski Miesiąc Kultury”, która rozpoczęła się w 1990 r. i koncentrowała w szczególności na krajach Europy Środkowej i Wschodniej.

Na początku lat 90. XX wieku Mercouri nadal występowała na scenie, będąc jednocześnie członkiem parlamentu. Gdy PASOK powrócił do władzy w 1993 r., Mercouri wróciła do Ministerstwa Kultury, gdzie skupiła się na tworzeniu powiązań między kulturą i edukacją na wszystkich szczeblach.

Melina Mercouri zmarła 6 marca 1994 r. Pozostawiła męża, reżysera filmowego Julesa Dassina, z którym regularnie pracowała w czasie całej kariery zawodowej.